

16. Hrvatski kao izborni predmet u slovenskoj osnovnoj školi

Vesna Požgaj Hadži, Mirjana Benjak

U novom predmetniku slovenske devetogodišnje osnovne škole upadaju u oči izborni predmeti koji su dio obaveznog programa 7, 8. i 9. razreda. Među stotinjak izbornih predmeta nalazi se i nastavni program za hrvatski jezik kao izborni predmet (v. poglavlje 14). Odluku o tome donijelo je Nacionalno kurikularno vijeće Ministarstva za školstvo i sport Republike Slovenije 1999. godine. Početkom 2000. godine isto je ministarstvo imenovalo Predmetnu kurikularnu komisiju za hrvatski jezik¹¹⁵ čiji je zadatak bio u roku od pola godine pripremiti nastavni program za hrvatski kao izborni predmet (u daljnjem tekstu *Program*). Program je prihvaćen krajem 2000, a tiskan 2004 (Požgaj Hadži i dr. 2004).¹¹⁶ Značenje *Programa* ogleda se u činjenici da se hrvatski kao susjedni jezik ponovno uvodi, nakon trinaest godina, u slovenski osnovnoškolski odgojno-obrazovni sustav.

16.1. Teorijsko-metodološko utemeljenje *Programa*

Program je utemeljen na ovim teorijama: teoriji kurikuluma (kurikularnoj teoriji), teoriji interkulturalizma i dvojezičnosti (višejezičnosti), teoriji jezične i kulturne komunikacije, teoriji kontrastivne lingvistike/teoriji interferencije, metodičkoj teoriji o poučavanju/učenju (drugog) stranog jezika.

U metodološkom pristupu programiranju posebno se vodilo računa o položaju hrvatskoga jezika kao susjednoga. Naime, njegova veća upotrebna vrijednost od ostalih stranih jezika (osobito u onim dijelovima Slovenije koji graniče s Hrvatskom), nametnula je, u sklopu analitičko-sintetičkog i interdisciplinarnog metodološkog pristupa, primjenu interkulturalizma kao globalne koncepcije odgoja i obrazovanja te komunikacijsko-kontrastivni pristup jezičnim, kulturnim i civilizacijskim sadržajima. Cjelokupni programski sadržaj (strukturiran u tematske cjeline utemeljene na komunikacijskom modelu) prilagođen je doživljajnim i spoznajnim mogućnostima učenika određenog uzrasta, jezičnim,

115 Predsjednica komisije bila je V. Požgaj Hadži (Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani), a članovi: M. Benjak (Filozofski fakultet Sveučilišta u Puli), Đ. Strsoglavac (Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani), O. Košorok (Osnovna škola Prežihov Voranc Ljubljana) i M. Svetina Terčon (Osnovna škola Miroslava Vilhara Postojna). Recenzent programa bio je D. Rosandić (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu).

116 Program je dostupan na adresi: www.mss.gov.si/si/solstvo/osnovnosolsko_izobrazevanje/program_osnovne_sole/abecedni_seznam_izbornih_predmetov_v_devetletni_osnovni_soli/ (citirano 25. 2. 2011).

socijalnim, kulturnim, pedagoškim i psihološkim uvjetima u kojima se ostvaruje odgojno-obrazovni proces te jezičnoj i jezikoslovnoj spremnosti učenika. Učenik i učitelj mogu birati osim navedenih sadržaja i navedene sadržaje, u skladu s unutarnjim i vanjskim uvjetima u kojima se odvija odgojno-obrazovni proces te komunikacijskim potrebama.

16.1.1. Konceptija nastavnoga predmeta

Pri metodičkom oblikovanju *Programa* uvažile su se određene posebnosti koje određuju status hrvatskoga jezika u slovenskoj osnovnoj školi: on se poučava u posljednja tri razreda osnovne škole (7, 8. i 9. razred) kao izborni predmet, odnosno drugi i/ili treći strani jezik – genetski srodnom prvom (slovenskom) jeziku. Na oblikovanje (i na praktično ostvarivanje) *Programa* posebno je utjecala činjenica što se hrvatski jezik uključuje u odgojno-obrazovni proces u završnom stupnju osnovne škole te je bilo nužno uvažiti psiholingvističke odrednice koje se odnose na jezičnu i jezikoslovnu spremnost/iskustvo učenika. Naime, učeničko jezično i jezikoslovno iskustvo, jezično i jezikoslovno znanje te jezikoslovna spremnost koje je stekao do 7. razreda u učenju/nastavi prvog (slovenskoga) jezika te stranog (stranih) jezika uvelike utječe na recepciju, razumijevanje i učenje novoga, stranog jezika.

16.1.2. Konceptija *Programa*

Program hrvatskoga jezika sastoji se od ovih (kurikularnih) cjelina:¹¹⁷

- a) opredijeljenost predmeta
- b) opći ciljevi predmeta
- c) operativni ciljevi
- d) didaktički principi
 - polazišta i utemeljenje
 - uloga učitelja
 - metode i oblici rada
 - motivacija učenika
 - vježbanje, ponavljanje i utvrđivanje gradiva (napredovanje u učenju)
 - načini kontrole i vrednovanje rezultata

¹¹⁷ Navedene kurikularne cjeline bile su zadane u *Uputama za rad predmetnih i programskih kurikularnih komisija*, koje je donijelo slovensko Nacionalno kurikularno vijeće, Područna kurikularna komisija za osnovnu školu prosinca 1996. godine. Pogledaju li se programi za druge izborne predmete objavljeni kasnije, vidjet će se da su u njima kurikularne cjeline neznatno promijenjene.

e) standardi znanja

- jezične djelatnosti (slušanje/gledanje, govorenje, čitanje, pisanje)
- komunikacijska kompetencija (gramatičke razine, leksikološka, pravopisna i pravopisna razina)

f) standardi i normativi za izvođenje *Programa*

- kadrovski uvjeti
- prostor i oprema
- didaktički izvori

g) međupredmetne veze

U skladu s kurikularnom teorijom o programiranju nastave jezika opći/globalni cilj (svrha) raščlanjen je prema psihološkim i pedagoškim kriterijima na ove sastavnice: spoznajni cilj (spoznajne zadaće), socijalni, emocionalni, motivacijski, estetski i moralno-etički cilj. U njihovu osmišljavanju osobito su naglašeni ovi zahtjevi, zadaće i svrhe učenja hrvatskoga jezika:

- izgraditi sposobnost komuniciranja u privatnoj i javnoj komunikaciji, s različitim osobama, u različitim komunikacijskim situacijama,
- steći osnovno jezično znanje, jezičnu kulturu i sposobnosti za upotrebu hrvatskoga jezika u svim komunikacijskim situacijama, tekstovnim vrstama, funkcionalnim stilovima i priopćajnim sredstvima,
- uspoređivanjem ustrojstva hrvatskoga jezika s ustrojem slovenskoga (prvog) i stranih jezika oblikovati stajališta o jezičnim sustavima,
- steći sposobnosti i znanja za primanje, razumijevanje, tumačenje, uspoređivanje, prosuđivanje i primjenjivanje jezičnih i kulturnih/civilizacijskih sadržaja,
- jezičnim znanjem, književnom kulturom i poznavanjem hrvatske kulturne baštine osposobiti učenika za život s drugima u snošljivosti i različitostima, odnosno za razumijevanje vlastite i tuđe situacije u višekulturnoj i višejezičnoj zajednici,
- stjecanjem jezične kompetencije na hrvatskome jeziku omogućiti jezičnu, socijalnu i kulturnu komunikaciju sa susjednom zemljom,
- motivirati i razvijati zanimanje te osvijestiti potrebu stalnog učenja hrvatskoga kao susjednog jezika u školi i izvan nje,
- razviti svijest o prednostima višejezične kompetencije.

Kako bi se ostvarili navedeni ciljevi i zadaci nastave hrvatskoga jezika, treba još jednom istaknuti da je *Program* utemeljen na komunikacijskom modelu, koji proizlazi iz suvremenih teorija (teorije komunikacije, teorije recepcije i teorije informacije). Zbog takve zasnovanosti programski su sadržaji strukturirani u tematske cjeline. One su oblikovane prema psihološkim, kulturološkim i jezičnim

kriterijima, a zamišljene su kao ishodišta za bogaćenje (uspostavljanje) tematskog leksika i stjecanje spoznaja o svijetu, izgrađivanju stavova i oblikovanja svjetonazora. Tematske cjeline usklađuju se s izborom gramatičkog, leksičkog, pravogovornog, pravopisnog i stilističkog gradiva. Obuhvaćaju svakodnevne životne situacije i nude različite sadržaje iz hrvatske kulture i civilizacije. Zamišljene su kao ishodišta za bogaćenje (uspostavljanje) tematskog leksika i stjecanje spoznaja o svijetu, izgrađivanju stavova i oblikovanja svjetonazora. Pristup je temama postupan – od općeporabnog leksika i jednostavnijih sintaktičkih rješenja do specijaliziranoga leksika i kompliciranijih sintaktičkih rješenja. Pri izboru tema uzeti su obzir ovi kriteriji:

- psihološki, kognitivni i emocionalni razvoj učenika, njihova jezična i jezikoslovna iskustva, znanje i refleksija; njihovi interesi, stupanj jezične kompetencije i ciljevi odgojno-obrazovne djelatnosti,
- motiviranje učenika za jezične djelatnosti i uspostavljanje komunikacije u različitim govornim položajima.

16.2. Nastavni program za hrvatski kao izborni predmet

16.2.1. Opis paradigme programa

Pri pisanju programa za hrvatski jezik uzeta je u obzir srodnost slovenskoga i hrvatskoga jezika, koja omogućuje komunikaciju odmah, ali isto tako uzrokuje brojne interferencije (v. poglavlje 10). Nastava/učenje hrvatskoga jezika utemeljena je na komunikacijsko-kontrastivnom pristupu (o kojem će biti riječi u sljedećem poglavlju) koji nastaje na osnovi kontrastivnih proučavanja hrvatskoga i slovenskoga jezika (v. poglavlje 1).

Na temelju ranije opisanih parametara pristupili smo oblikovanju *Programa za svaki razred posebno* (7, 8. i 9. razred), prema ovoj paradigmi:

- jezične djelatnosti (slušanje/gledanje/, govorenje, čitanje, pisanje),
- komunikacijska kompetencija.

Pod pojmom komunikacijska kompetencija podrazumijevamo:

- a) posjedovanje jezične kompetencije (jezičnih pravila svih normi: gramatičke /fonetsko-fonološke, morfološke, sintaktičke/, leksičke, pravopisne i pravogovorne),
- b) posjedovanje sociolingvističke kompetencije (poznavanje društvenih i kulturnih pravila te značenja jezičnog iskaza),

c) posjedovanje strateške kompetencije (sposobnost upotrebe jezične kompetencije u konkretnim situacijama i za određenu namjeru).¹¹⁸

Jeziikoslovno i drugo gradivo uključuje se u nastavu/učenje hrvatskog jezika hijerarhijski; svi se sadržaji nadograđuju, nadopunjuju i proširuju u skladu s kognitivnim sposobnostima učenika te komunikacijskim potrebama. Pri rasporedu gradiva po razredima imali smo u vidu sadržajnu, spoznajnu i metodičku korelaciju između hrvatskoga i slovenskoga te stranih jezika.

16.2.2. Program za 7. razred

16.2.2.1. Jezične djelatnosti

Kao što smo već naglasili, osnovni je cilj učenja/poučavanja hrvatskoga jezika uspješno sporazumijevanje učenika u tipičnim i manje tipičnim situacijama u kojima će se on naći kao slušalac, čitalac, govornik i pisac. Da bi postigao taj cilj, učenik mora ovladati sustavom hrvatskoga jezika na svim jezičnim razinama; ovladavanje sustavom zapravo je, kako kaže Bešter (1998, 46–47), »'predstupanj' za upotrebu jezika«. Zbog toga se u učenju/poučavanju jezika jednakomjerna pozornost mora posvetiti svim jezičnim razinama: slušanju (gledanju), govorenju, čitanju, pisanju i prevođenju. Kao što smo već rekli u prethodnome poglavlju, za svaku se djelatnost provode vježbe prije provođenja određene djelatnosti, za vrijeme djelatnosti i poslije nje (v. Rosandić, 1991). Ciljeve pojedinih jezičnih djelatnosti za 7. razred navodimo u tablici 18.

118 Iako postoje različite definicije i podjele komunikacijske kompetencije, odlučili smo se za podjelu prema J. Mihaljević-Djigunović (1998). Tako I. Ferbežar (1999) npr. govori o komunikacijskoj kompetenciji koju čine jezična kompetencija, strateška i tzv. psihofiziološki mehanizmi, odnosno spretnosti te predlaže uvođenje pojma dijaloške kompetencije, odnosno širivanje pojma komunikacijske kompetencije s međukulturnim sporazumijevanjem. Jezičnu kompetenciju autorica dijeli na: a) organizacijsku: gramatičku i tekstovnu te b) pragmatičku: ilokucijsku i sociolingvističku. Više o tome i u poglavlju 15 te u Bagarić i Mihaljević-Djigunović (2007) i Pirih Svetina (2005).

Tablica 18: *Jezične djelatnosti*

Jezične djelatnosti	7. razred
Slušanje/gledanje	<ul style="list-style-type: none"> • razvijanje kulture slušanja/gledanja na prirodnim govornim uzorcima različitih oblika (dijalog, monolog, zborni govor), njihovo razumijevanje i analiza • razvijanje kulture slušanja/gledanja na konstruiranim govornim uzorcima (zasićeni tekstovi, brojalice, pitalice, poslovice, stihovi) • usvajanje glasova hrvatskoga jezika (globalne razlike u sustavima hrvatskoga i slovenskoga jezika, artikulacijski slični i različiti glasovi te oni glasovi koji ne postoje u slovenskome jeziku) • usvajanje prozodije hrvatskoga jezika (mjesto naglasaka, naglasne cjeline i dužina)
Govorenje	<ul style="list-style-type: none"> • usvajanje kontaktnih govornih činova (obraćanje, pozdravljanje, predstavljanje, zahvaljivanje, čestitanje, ispričavanje itd.)
Čitanje	<ul style="list-style-type: none"> • razvijanje sposobnosti razumijevanja kraćih i jednostavnih autentičnih tekstova različitih funkcionalnih stilova (informativni i normativni tip teksta) te njihova analiza • razvijanje sposobnosti različitih vrsta čitanja: čitanje naglas, čitanje u sebi, naizmjenično čitanje, čitanje po ulogama, zorno čitanje, izorno čitanje
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • razvijanje receptivno-reproduktivnog i poluproduktivnog tipa pisanja (prepisivanje ključnih, tematskih, pravopisno ili gramatički obilježenih riječi iz tekstova; zamjenjivanje riječi, sintagmi i oblika riječi u tekstu; preoblikovanje i redukcija riječi i rečenica; pisanje uz pomoć natuknica, npr. čestitka, isprika, zahvala, pozivnica itd.; segmentiranje teksta, diktati i dr.)
Prevođenje	<ul style="list-style-type: none"> • razvijanje sposobnosti prevođenja riječi, sintagmi, rečenica i teksta (kontaktni govorni činovi te informativni i normativni tip teksta)

16.2.2.2. Komunikacijska kompetencija

Da bi se učenici mogli sporazumijevati na hrvatskome jeziku, odnosno da bi ovladali jezičnim djelatnostima o kojima smo govorili u prethodnome odjeljku, moraju ovladati sustavom hrvatskoga jezika na svim jezičnim razinama; uz sociolingvističku i stratešku kompetenciju moraju ovladati i jezičnom kompetencijom koja uključuje gramatiku, leksikologiju, pravogovor, pravopis i stilistiku. Koja se sva znanja navedenih jezičnih razina traže od učenika u 7. razredu, pokazuje se u tablici 19 za gramatičku razinu.

Tablica 19: *Gramatička razina*

Komunikacijska kompetencija	7. razred
Uvodne teme	<ul style="list-style-type: none"> • polifunkcionalnost hrvatskoga standardnog jezika (funkcionalni stilovi) • hrvatska narječja (štokavsko, kajkavsko, čakavsko), • hrvatski i slovenski jezik u kontrastu (na svim jezičnim razinama)
Fonetika i fonologija	<ul style="list-style-type: none"> • glasovni sustav hrvatskoga jezika – razlike i sličnosti sa slovenskim jezikom • teže usvojivi fonemi hrvatskoga jezika (<i>e, o, slogotvorno r, v, l, lj, n, nj</i>) • fonemi <i>č, ć, dž, đ</i> • alternacije <i>ije/je/e/i</i> • glasovne promjene (jednačenja, sibilizacija, palatalizacija, prijelaz <i>l</i> u <i>o</i>, nepostojano <i>a</i>, jotacija, prijeglas itd.) • prozodijski sustav (mjesto naglasaka, naglašene i nenaglašene riječi, dužina)
Morfologija	<ul style="list-style-type: none"> • promjenljive i nepromjenljive vrste riječi • rod, broj, padež • padeži imenica (genitiv množine, dativ jednine i množine, akuzativ jednine, vokativ, instrumental jednine) • komparativ pridjeva • lične zamjenice (<i>ona</i> u dativu jednine) • glavni i redni brojevi • glagolski oblici (prezent, perfekt, futuri) • prezent glagola <i>moći</i> i <i>htjeti</i>
Sintaksa i lingvistika teksta	<ul style="list-style-type: none"> • riječ u rečenici, rečenica, iskaz • spoj riječi u rečenici (sročnost, upravljanje, pridruživanje, slaganje s brojevima) • izjavne, upitne, usklične rečenice • gramatičko ustrojstvo rečenice (samostalni članovi: subjekt, predikat, objekt, adverbijal) • vrste rečenica (jednostavne i složene) • osnovna pravila automatiziranoga reda riječi u rečenici • tekst (vrste teksta)

Složit ćemo se s tvrdnjom da je ovladavanje gramatikom određenog jezika od iznimnog značenja, međutim, ono nije dostatno za uspostavljanje komunikacijske kompetencije. Gramatika nam daje samo oblik jezične strukture, koji ništa ne znači ako mu ne dodamo semantiku i pragmatiku, ili, kako kaže Skela (1999, 127), gramatika daje odgovor na pitanje *Kako se određeni oblik tvori?*, semantika *Što neka riječ znači?* i pragmatika *Kada i kako određenu riječ upotrebljavamo?* Kratak odgovor na pitanje *Kako učiti gramatiku (hrvatskoga) jezika* bio bi: u kontekstu, induktivno (primjeri, vježbe, pravila) i kontrastivno, pri čemu neprestano moramo imati na umu međupredmetnu povezanost sa slovenskim i stranim jezicima, kontinuitet učenja, proširivanje određenih tema po razredima te posebice rad na interferencijskim pogreškama. I pogledajmo na kraju (tablica 20) koja se sve znanja preostalih razina (leksička, pravogovorna, pravopisna i stilistička razina) traže od učenika 7. razreda.

Tablica 20: *Leksička, pravogovorna, pravopisna i stilistička razina*

Komunikacijska kompetencija	7. razred
Leksikologija	<ul style="list-style-type: none"> • tematski leksik uz pojedine tematske cjeline • zajednički leksik hrvatskog i slovenskog jezika te razlikovni leksik • jednoznačnost i višeznačnost leksema • preneseno značenje riječi • polisemija riječi • sinonimi, antonimi, homonimi • funkcionalna raslojenost leksika
Pravogovor	<ul style="list-style-type: none"> • izgovor glasova (glasovnih skupina) • izgovor glasova koji se drukčije izgovaraju u hrvatskom jeziku (npr. e, o, l, v...) • izgovor glasova koje slovenski jezik nema (<i>slogotvorno r, đ, ć, lj, nj</i>) • ostvarivanje naglaska riječi i rečeničnog naglaska • izgovor naglasnih cjelina
Pravopis	<ul style="list-style-type: none"> • grafemski sustav hrvatskoga jezika (razlike i sličnosti sa slovenskim), • pisanje pravopisno obilježениh riječi i sintagmi • veliko i malo slovo • pisanje <i>ć, č, dž, đ</i> • pisanje alternacija <i>ije/je/e/i</i> • rečenični znakovi

Komunikacijska kompetencija	7. razred
Stilistika	<ul style="list-style-type: none"> • stilski obilježja razgovornog, publicističkog i književno-umjetničkog stila • stilske osobitosti različitih vrsta govornih i pisanih tekstova (kontaktni govorni činovi te informativni i normativni tip teksta) • stilemi vezani uz jezično gradivo 7. razreda

Budući da je uloga leksika u učenju/poučavanju u nastavi stranoga jezika iznimno značajna – »bez gramatike ne može se puno reći, bez leksika ne može se pak ništa reći« (Wilkins 1972, 111) – njegovomu se učenju treba pristupiti sistematično i pomoću različitih asocijacija (o vrstama asocijacija v. Bowen i Marks, 1994). U tablici 20. prikazujemo leksikološke teme za 7. razred, polazeći od tematskog leksika uz pojedine tematske cjeline, pa sve do istoga i različitoga leksika u dvama srodnim jezicima do funkcionalne raslojenosti leksika. Na pravogovornoj razini učenici svladavaju pravilan izgovor glasova (istih, različitih i nepostojećih) te prozodiju hrvatskoga jezika; a na pravopisnoj razini upoznaju grafemski sustav hrvatskoga jezika, osnovna pravopisna pravila te se osposobljavaju za njihovu primjenu. Učenici se također upoznaju s osnovnim stilskim obilježjima funkcionalnih stilova te stilskim karakteristikama različitih govorenih i pisanih tekstova koji se obrađuju u 7. razredu.

16.2.3. Standardi znanja

Standardi znanja opisuju učenikove jezične djelatnosti i komunikacijsku kompetenciju kojom dokazuju da su svladali program učenja hrvatskoga kao izbornog predmeta u zadnjem trogodištu slovenske osnovne škole. U oblikovanju standarda znanja uzete su u obzir kognitivne sposobnosti učenika i individualne razlike među njima, hijerarhijski prikaz cjelokupnog gradiva, srodnost hrvatskoga i slovenskoga jezika te sadržajna korelacija i integracija, naročito iz slovenskoga i drugih stranih jezika.

16.2.4. Didaktičko/metodičke upute

Da bi se navedeni ciljevi i zadaće *Programa* hrvatskoga kao izbornog predmeta mogle ostvariti, treba još jednom naglasiti da je on utemeljen na komunikacijskom modelu u kojemu je posebna pozornost posvećena:

- učeniku kao subjektu odgojno-obrazovnog procesa; vodi se računa o doživljajno-spoznajnim mogućnostima učenika i njihovim interesima, što se iskazuje i potvrđuje u takvoj didaktičko-metodičkoj komunikaciji koja afirmira učenikovu subjektivnost i individualnost,

- učitelju kao organizatoru, kreatoru i nositelju odgojno-obrazovnog procesa; osim metodičke kreativnosti od njega se očekuju i znanja koja se odnose na njegovu jezičnu kompetenciju u hrvatskome i slovenskome jeziku kao i na poznavanje hrvatske kulture i civilizacije,
- pluralizmu nastavnih metoda te individualnom, tandemskom i grupnom radu,
- doživljajno-spoznajnoj motivaciji učenika,
- sustavnom i osmišljenom provođenju vježbanja, ponavljanja i utvrđivanja gradiva te provjeravanju i vrednovanju rezultata rada (portfolio).

Suvremeni pristup učenju/poučavanju hrvatskoga kao izbornog predmeta nezamisliv je bez kontinuiranoga stručnog obrazovanja učitelja koje će biti usmjereno na razvijanje njihovih stvaralačkih, istraživačkih, stručnih i organizacijskih sposobnosti u najširem smislu, u zemlji i inozemstvu. Osim toga za nastavu hrvatskoga jezika učitelji i učenici trebali bi imati na raspolaganju niz didaktičkih izvora (kontrastivno-komunikacijske udžbenike za svaki razred posebno, kontrastivnu gramatiku, izbore tekstova različitih funkcionalnih stilova, auditivne i vizualne didaktičke izvore, različite kompjutorske programe za rad u nastavi i za samostalan rad učenika itd.) koji moraju:

- a) odgovarati suvremenim didaktičkim/metodičkim načelima učenja/poučavanja hrvatskoga jezika kao stranog – zahtjevima komunikacijsko-kontrastivnog pristupa,
- b) didaktički/metodički biti u skladu s osnovnim ciljevima ovoga *Programa*.

Između standarda koji omogućuju ostvarivanje *Programa* (kadar, prostor, oprema, sredstva, pomagala, sastav odgojno-obrazovnih grupa, satnica) naglašavamo da bi prvenstveno trebalo učiniti sljedeće:

- a) Kao prvi korak nameće se pisanje udžbenika i priručnika za učitelja. Bez odgovarajućeg udžbenika koji će oživotvoriti programske ideje i suvremene spoznaje o udžbeniku i nastavi hrvatskoga jezika u završnim razredima slovenske osnovne škole ne mogu se očekivati proklamirani nastavni ciljevi.
- b) Trebalo bi omogućiti adekvatno početno obrazovanje učitelja u sustavu cjeloživotnog obrazovanja i stručnog usavršavanja, a program studija i stručnog usavršavanja morao bi se uskladiti s programskim zahtjevima hrvatskoga jezika kao nastavnoga predmeta.
- c) Također bi trebalo predložiti ishodišta za pripremu evaluacije *Programa*, koja će sadržavati odgovore na ova pitanja: što je predmet evaluacije, tko će je obaviti i kada te pitanja koja se odnose na instrumentarij evaluacije.

U projektu kurikularne reforme obrazovanja, koje je u Sloveniji počelo 90-ih godina prošloga stoljeća, treba posebno istaknuti otvorenost programa koja je omogućila uvođenje niza izbornih predmeta. Tako su izborni predmeti postali dio obaveznog programa devetogodišnje osnovne škole, a među njima i hrvatski jezik kao izborni predmet. Ta se činjenica ni u kom slučaju ne bi smjela zanemariti u budućoj reformi školstva u Hrvatskoj, koja bi također morala pokazati svoju otvorenost prema prvom sjevernom susjedu.